

REGLEMENTAREA DREPTULUI LA VIAȚĂ ÎN CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Serghei ZLOBIN,
doctor în drept

RÉSUMÉ

Le droit à la vie est le premier des droits individuels. Il occupe une place ontologique; de ce droit dépend l'existence des autres droits fondamentaux. Sa protection est envisagée tant au niveau conventionnel international et européen qu'au niveau du droit constitutionnel interne. Traditionnellement ce droit fondamental se résume au droit qu'a un individu de voir sa vie protégée contre toute atteinte.

Dreptul la viață s-a impus ca cel mai natural drept al omului, fiind consacrat de timpuriu în sistemele juridice interne ale statelor (vom menționa, în special, *Magna Charta Libertatum*, *Petition of Right* sau *Declarația de Independență a Statelor Unite*), precum și în instrumentele juridice internaționale.

Astfel, *Declarația Universală a Drepturilor Omului* (adoptată la 10 decembrie 1948 de către ONU) stabilește în art. 3 că „orice om are dreptul la viață, libertate și la inviolabilitatea persoanei”. *Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale* (din 04.11.1950, Roma) consacră în art. 2 că „dreptul oricărei persoane la viață este protejat de lege. Moartea nu poate fi aplicată în mod intenționat, decît în executarea unei sentințe capitale pronunțate de către un tribunal, în cazul în care infracțiunea este sancționată de lege cu această pedeapsă”, iar *Pactul internațional privitor la drepturile civile și politice* (adoptat de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966) stabilește în art. 6 pct. 1 că „drep-

tul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar.”

Reglementarea dreptului la viață la nivelul legilor fundamentale ale statelor lumii s-a răspîndit mai ales după cel de-al Doilea Război Mondial, ca urmare a consacrării sale în cele mai importante acte internaționale din acest domeniu.

În unele constituții, dreptul la viață nu apare formulat în mod expres, deși acestea, prin reglementările lor, urmăresc ocrotirea vieții. În această categorie se înscriu constituțiile Franței, Italiei, Spaniei, Suediei etc. Cele care îl prevăd în mod expres aleg, de regulă, între accepțiunea restrînsă și cea largă a dreptului la viață.

Sub acest aspect, în studiile de specialitate se susține că dreptul la viață este nuanțat, avînd mai multe accepțiuni [5, p. 190-193]. Într-o accepțiune *restrînsă*, dreptul la viață privește viața persoanei în sens fizic. Într-o accepțiune *largă*, dreptul la viață privește viața persoanei ca un întreg univers de fenomene, fapte, cerințe și dorințe ce se adaugă, permit și îmbogățesc

existența fizică și este asigurat prin întregul sistem constituțional.

Constituția Republicii Moldova, în art. 24 alin. (1), prevede: „Statul garantează fiecărui om dreptul la viață (...)”. Prin urmare, este o accepțiune restrînsă, soluția respectivă fiind considerată cea mai eficientă din punct de vedere juridic [2, p. 48]. Cu toate acestea, însă, merită atenție formula în care este consacrat acest drept, care, potrivit unor cercetători, nu este una reușită, deoarece nu este clar cum statul urmează să îndeplinească această obligație [11, p. 77]. Pentru a ne expune pe marginea acestui moment, considerăm necesar a elucida esența, trăsăturile și conținutul dreptului în cauză.

În doctrina dreptului constituțional, dreptul la viață este studiat tradițional prin prisma teoriei drepturilor naturale. Majoritatea cercetătorilor consideră că acest drept este dat de Dumnezeu, are o proveniență naturală și este inalienabil.

Cu toate acestea, nu toți cercetătorii consideră dreptul la viață a fi un drept absolut. Din punct de vedere formal, aceștia pot fi clasi-

ficați în trei categorii [6, p. 8-9]:

- cei care consideră dreptul la viață a fi un drept absolut ce nu poate fi restrâns (spre exemplu, G. B. Romanovski consideră că dreptul la viață este o valoare absolută, nu poate fi restrâns în nici un fel de circumstanțe, inclusiv în situații extreme [12, p. 12]);

- cei care consideră dreptul la viață ca fiind un drept natural și inalienabil, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege;

- cei care susțin că dreptul la viață este un drept alienabil.

Ținând cont de faptul că reglementările juridice internaționale prevăd anumite temeuri în baza cărora se admite intervenția statului și restrângerea dreptului la viață al persoanelor, în scopul protecției drepturilor altor persoane, A. V. Balașov consideră că în prezent nu se poate susține că dreptul la viață este un drept absolut. Absolută este în acest sens doar viața [6, p. 12].

În pofida acestui fapt, considerăm, totuși, că dreptul la viață rămîne a fi un drept *fundamental*, *universal* și *inalienabil*. Astfel, acest drept aparține fiecărui om, indiferent de consacrarea normativă în actele legislative și indiferent de rasă, naționalitate, sex, loc de naștere și de trai, apartenență socială și alte împrejurări. Dreptul la viață se prezintă a fi un drept fundamental central, constituind baza întregului sistem de drepturi și libertăți ale omului, deoarece acestea aparțin doar persoanelor vii. În acest sens, cercetătorul N. I. Matuzov susține că dreptul la viață este primul drept fundamental, natural al omului, fără de care toate celelalte drepturi sînt lipsite

de sens, deoarece defuncții nu mai au nevoie de drepturi [9, p. 198]. Dreptul la viață este inseparabil de titularul său. El nu poate fi dăruit, vîndut (înstrăinat), la el nu se poate renunța. În caz contrar, are loc lichidarea a însuși subiectului care îl deține.

Considerăm necesar a menționa că jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului a reliefat destul de tranșant faptul că dreptul la viață constituie una dintre valorile fundamentale ale societăților democratice care fac parte din Consiliul Europei și că fără protejarea acestui drept exercitarea oricăror alte drepturi sau libertăți garantate de Convenția europeană ar fi iluzorie [4, p. 7].

Caracterul inalienabil al drepturilor naturale (din categoria cărora face parte și dreptul la viață) presupune faptul că aceste drepturi nu sînt dăruite omului și deci nimeni nu i le poate lua, fără riscul de a distruge însăși personalitatea omului; omul nu poate transmite aceste drepturi, chiar dacă dorește.

Dreptul la viață este privit și ca un drept *innăscut*, fapt ce presupune nu momentul apariției acestuia, ci modalitatea în care acest drept este obținut. Astfel, dreptul în cauză nu este dat sau oferit de nimeni, inclusiv de stat, deoarece el decurge din însăși natura omului [8, p. 8].

Inadmisibilitatea privării de dreptul la viață în orice situație este determinată de faptul că este un drept natural al omului. Dacă statul nu poate dăruia dreptul la viață, prin urmare el nu poate nici să-l ia; el nu poate determina nici momentul apariției și nici cel al

încetării acestui drept. Cu atît mai mult, indivizii nu pot hotărî lipsirea unei persoane de dreptul la viață. Lipsirea de viață a unei persoane poate fi recunoscută ca justă / legală numai în situațiile în care survine un pericol real față de aceeași valoare – viața unei alte persoane [8, p. 9].

În ceea ce privește conținutul dreptului la viață, precizăm că în doctrină nu poate fi atestată o viziune unică în acest sens, cercetătorii abordînd destul de diferit problema dată. Astfel, unii autori susțin că, de fapt, dreptul la viață presupune simpla facultate a individului de a trăi în sens fizic. În același timp, dreptul la viață implică existența unei obligații corelative a tuturor celorlalți indivizi de a nu aduce atingere existenței fizice a persoanei. De asemenea, autorităților publice le revine obligația de a nu aduce sub nici un motiv atingere vieții persoanei, aceasta fiind rațiunea care condiționează și chiar interzice pedeapsa cu moartea [3, p. 87]. Într-o asemenea manieră este interpretat dreptul la viață consacrat de Constituția Republicii Moldova.

O interpretare cu mult mai extensivă atestăm la cercetătoarea A. M. Zaițeva, potrivit căreia dreptul la viață nu se reduce doar la existența fiziologică a omului, ci presupune **dreptul de a fi om**. Viața omului dispune de o structură deosebit de complexă și cuprinde: 1) viața fizică, adică însăși funcționarea organismului omului; 2) viața socială, adică totalitatea relațiilor sociale în care se manifestă omul (în cadrul familiei, colectivului de muncă, în stat etc.); 3) viața interioară, lumea interioară a omului,

ca rezultat al activității conștiinței și inconștiinței omului. De aici, cercetătoarea conchide că dreptul la viață reprezintă un fenomen complex, cu o structură complexă formată din: dreptul la existență fizică a omului, dreptul la o viață decentă și dreptul la dezvoltarea spirituală liberă. În baza acestor momente, A. Zaițeva formulează următoarea definiție a dreptului la viață: *dreptul natural subiectiv al omului ca ființă biosociospirituală la autorealizare, recunoscut și garantat de către stat* [8, p. 8].

Alți cercetători [12, p. 12], dezvoltând conceptul de *drept la viață*, evidențiază două aspecte. Dreptul la viață în sens obiectiv – principiu de interacțiune între om, societate și stat, grație căruia omul devine subiect central al politicii statului. Dreptul la viață ca principiu implică largi obligații ale statului, în vederea păstrării vieții fiecărui om și a individualității fiecăruia.

Al doilea aspect cuprinde însuși conținutul dreptului constituțional subiectiv, în cadrul căruia nu se protejează nici calitatea vieții și nici însăși viața. Dreptul subiectiv nu constituie un temei pentru apariția vieții și presupune existența, în primul rând, a unui mecanism juridic de protecție anume a dreptului la viață; în al doilea rând, a unui mecanism eficient de investigație a fiecărui caz de încetare a vieții și stabilirea răspunderii pentru lipsirea ilegală de viață. O asemenea înțelegere reduce cele mai sensibile manifestări ale dreptului la viață, cum ar fi reglementarea activității reproductive, atitudinea față de sinucidere, eutanasia și alte probleme [12, p. 12].

Din perspectiva celor expuse, tot mai mulți cercetători consideră că dreptul la viață nu poate fi privit doar ca un drept al omului la existență biologică. Clonarea, experimentele genetice, cunoașterea vieții cu ajutorul fizicii cuantice, transplantologia sînt doar cîteva probleme care au tangență cu conținutul dreptului la viață. Prin urmare, obligația statului în cadrul acestui drept nu poate fi redusă doar la abrogarea pedepsei cu moartea, moment ce poate fi observat în majoritatea constituțiilor din lume [10, p. 2], inclusiv în Constituția Republicii Moldova.

Complexitatea dreptului la viață presupune că acesta trebuie să fie văzut nu doar ca un drept subiectiv al persoanei, dar și ca un principiu care determină conținutul și esența relațiilor dintre stat și persoană, un element al cărora este complexul de drepturi subiective și libertăți [10, p. 3].

O abordare inedită a esenței și conținutului dreptului la viață atestăm la autorul rus N. A. Belobraghina, care identifică în conținutul „dreptului la viață” două elemente componente:

1) dreptul la inviolabilitatea vieții (care implică dreptul de a cere să nu fie provocate daune vieții, de a nu întreprinde acțiuni de natură să genereze pericol pentru viață; dreptul de a cere acordarea ajutorului pentru salvarea vieții; dreptul la autoapărarea vieții; dreptul de adresare în instanțe naționale și internaționale în vederea apărării dreptului la viață etc.);

2) dreptul de a dispune de propria viață, care presupune posibilitatea de a pune în pericol viața în lipsa intenției de a cauza decesul

și în condițiile în care realizarea dreptului să nu prezinte pericol pentru viața altor persoane (acesta cuprinde dreptul de a desfășura activități care prezintă pericol pentru viață; dreptul de a refuza acordarea ajutorului medical, dacă în cazul refuzului survine un pericol real pentru viață; dreptul la transplantul de organe sau/și țesuturi, care prezintă pericol pentru viață; dreptul de a participa la experimente biologicomedicale periculoase pentru viață) [7, p. 6-7].

Respectiv, autorul definește dreptul la viață ca fiind un drept natural al omului care cuprinde inviolabilitatea vieții și libertatea de a dispune de propria viață, care presupune posibilitatea de a pune voluntar viața în pericol în lipsa intenției de a provoca moartea și în condiții de realizare a acestui drept, fără a pune în pericol viața altor persoane [7, p. 10].

Un conținut similar al dreptului la viață este recunoscut și de către A. V. Balașov, potrivit căruia acesta este constituit din următoarele elemente [6, p. 14]:

- dreptul la inviolabilitatea vieții omului față de stat și reprezentanții lui;
- dreptul la asigurarea și protecția vieții de către stat;
- interdicția privării omului de viață de către stat sau de organele acestuia.

Din cîte se poate observa, acest autor interpretează dreptul constituțional la viață într-un sens destul de restrîns, susținînd totodată că specificul dreptului la viață constă în faptul că el dispune de un caracter special, fiind orientat spre protecția persoanei față de acțiunile (inacțiunile) ilegale ale statului.

Interpretarea extensivă a dreptului constituțional la viață (cuprinzând aspecte ce țin de așa probleme ca suicidul, eutanasia, precum și drepturile reproductive ale omului, dreptul la o viață decentă etc.) contravine naturii reale a acestui drept. Este evident că dreptul la viață nu poate funcționa în vid și acționează în strânsă legătură cu alte drepturi, dar acestea trebuie privite ca fiind drepturi distincte ale omului [6, p. 8-9].

A. Balașov vede dreptul la viață ca fiind un anumit standard internațional, orientat spre protecția vieții umane față de neîndeplinirea de către stat a obligațiilor sale negative (adică de a se abține de la comiterea de acțiuni de natură să cauzeze decesul persoanelor aflate sub jurisdicția sa; sub acest aspect, statul răspunde pentru acțiunile agenților săi – reprezentanții organelor de stat și persoanele aflate în serviciul militar) și pozitive (de a lua toate măsurile necesare pentru protecția vieții persoanelor aflate sub jurisdicția sa) în domeniu.

Din perspectiva dată, se poate susține că formula în care este consacrat dreptul la viață în art. 24 din Constituția Republicii Moldova [„Statul garantează fiecărui om dreptul la viață ...” (alin. 1) și mai ales: „Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat” (alin. (3))] arată destul de clar obligația negativă a statului în acest sens, moment destul de frecvent întâlnit în constituțiile statelor lumii. În mare parte, interzicerea pedepsei cu moartea exprimă tendința dominantă azi în lume, prezentă în documentele juridice, politice și sociologice,

de înlăturare a acestei sancțiuni. Aceasta deoarece se consideră că pedeapsa cu moartea este nu numai o încălcare a drepturilor naturale ale omului, dar este, prin natura sa, o cruzime ce foarte rar s-a dovedit dreaptă și niciodată eficientă. Mai mult, ea produce efecte ireparabile, istoria dovedind că de multe ori a fost efectul unor grave erori judiciare și că nu întotdeauna a pedepsit ceea ce trebuia astfel pedepsit [1, p. 36].

În același timp, însă, constatăm că dispozițiile constituționale nu se referă la obligațiile pozitive ale statului în materie, fapt ce, în viziunea noastră, nu corespunde cu însăși natura și esența acestui drept.

Este destul de relevantă, sub acest aspect, cercetătoarea N. A. Belobraghina, care susține destul de tranșant că termenul „dreptul la viață” necesită unele corectări. El nu poate fi interpretat în sens direct, deoarece, pe de o parte, viața ca valoare apare independent de voința cuiva, inclusiv și a statului, iar pe de altă parte, statul nu poate să garanteze nimănui nemurirea. Se poate spune că prin însăși nașterea sa omul își realizează dreptul la viață. De aceea, pe bună dreptate autoarea accentuează că în dreptul constituțional este necesară consacrarea sintagmei „dreptul la protecția vieții” sau „dreptul la apărarea vieții” [7, p. 6]. Deci, am putea susține că protecția unei asemenea valori cum este viața omului, în cadrul unui stat de drept nu se poate baza doar pe obligația negativă a statului de a nu aplica pedeapsa cu moartea față de infractori. Pentru păstrarea unei asemenea valori supreme sînt indispensabile obligațiile pozitive

ale statului de a garanta și asigura protecția și apărarea eficientă a dreptului la viață.

Prin urmare, consacrară dreptului la viață în constituția țării nu presupune doar o constatare a acestui fenomen, ci și anumite obligații ale statului ce țin de adoptarea unor norme juridice corespunzătoare și elaborarea unor mecanisme eficiente de aplicare a acestora. Aceste norme trebuie să garanteze substanțial protecția și apărarea vieții fiecărui om.

De aceea, susținem necesitatea consacrării în textul Constituției Republicii Moldova a unei formule din care să se reliefeze valoarea deosebită a vieții fiecărui om pentru stat și societate și angajamentul acestuia de a proteja și a apăra dreptul la viață (spre exemplu: „Fiecare persoană dispune de dreptul inalienabil la viață. Nimeni nu poate fi lipsit de viață în mod arbitrar. Statul este obligat să protejeze și să apere viața fiecărui om.”). O asemenea formulare, în viziunea noastră, va servi drept garanție constituțională eficientă a realizării, protejării și apărării dreptului în cauză.

Referințe bibliografice

1. Constantinescu M., Iorgovan A., Muraru I., Tănăsescu E.-S. *Constituția României revizuită – comentarii și explicații*. București: Editura All Beck, 2004.
2. Creangă I., Gurin C. *Drepturile și libertățile fundamentale: sistemul de garanții*. Chișinău: TISH, 2005.
3. Dogaru I., Claudiu Dănișor I. *Drepturile omului și libertățile publice*. Chișinău: Editura Zamolxe, 1998.
4. *Manualul drepturilor omului*. București: APADOR-CH, 2008.

5. Muraru I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Editura Actami, 1997.

6. Балашов А. В. *Конституционное право на жизнь в современной России*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казань, 2011.

7. Белобрагина Н. А. *Право на жизнь: конституционно-правовой механизм обеспечения и защиты*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2012.

8. Зайцева А. М. *Жизнь человека как объект конституционно-правового регулирования*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2009.

9. Матузов Н.И. *Право на жизнь в свете российских и международных стандартов*. Правоведение, 1998. № 1.

10. Полякова Т. И. *Право на жизнь как личное неимущественное право*. «Современное право», № 9(1), 2008.

11. Романовский Г. Б. *Право на жизнь: Юридическая норма и доктрина*. Університетські наукові записки, 2006, №2 (18).

12. Романовский Г. Б. *Теоретические проблемы права человека на жизнь: конституционно-правовое исследование*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 2006.

UNELE ASPECTE JURIDICE ALE CONCEDIERII PENTRU ÎNCĂLCAREA DISCIPLINEI DE MUNCĂ

Tudor CAPȘA,
doctor în drept,
Andrei STAHI,
doctorand

SUMMARY

In present, the number of dismissals initiated by employers for violating labour discipline has vastly increased.

The authors of this article underline the importance of complying procedural issues at dismissal of employees for violation of labor discipline.

REZUMAT

Numărul de concedieri ale lucrătorilor inițiate de angajatori pentru încălcarea disciplinei de muncă a sporit semnificativ în ultimul timp.

Autorii acestui articol subliniază importanța respectării normelor procedurale privind concedierea angajaților pentru încălcarea disciplinei de muncă, în vederea micșorării cazurilor de lezare a drepturilor angajaților.

În legătură cu criza economico-financiară, în ultimul timp angajatorii recurg tot mai frecvent la concedierea salariaților în temeiurile stipulate de art. 86 alineatul (1) literele g), h) și i) din Codul muncii al Republicii Moldova (*în continuare – CM RM*), adică pentru încălcarea repetată, pe parcursul unui an, a obligațiilor de muncă, dacă anterior au fost aplicate sancțiuni disciplinare; absența fără motive întemeiate de la lucru mai mult de 4 ore consecutive în timpul zilei de muncă; prezentarea la lucru în stare de ebrietate alcoolică, narcotică sau toxică.

Se cere de remarcat că în cazurile de concediere a salariaților în temeiurile invocate, angajatorii trebuie să respecte în deplină măsură și cu strictețe toate prevederile stipulate de art. 86 alin. (2), art. 87, art. 206-211 și art. 386 CM RM.

Condițiile și modul de aplica-

re a sancțiunilor disciplinare sînt prevăzute, în primul rînd, de art. 206–211 din CM RM. Printre **cele mai importante condiții** care necesită să fie respectate de către angajator la aplicarea sancțiunilor disciplinare pot fi menționate următoarele:

1) pentru aceeași abatere disciplinară se poate aplica o singură sancțiune;

2) angajatorul trebuie să țină cont de gravitatea abaterii disciplinare comise și alte circumstanțe obiective;

3) sancțiunea disciplinară se aplică de către organul căruia i se atribuie dreptul de angajare a salariatului respectiv;

4) pînă la aplicarea sancțiunii disciplinare, angajatorul este obligat să ceară salariatului o explicație scrisă privind fapta comisă. Refuzul de a prezenta explicația cerută se consemnează într-un proces-verbal semnat de un re-